

Тиса погрожував: «Якщо престолонаслідник надумас здійснити свій план, я підніму проти нього національну революцію мадярів і зітру з лица Землі». Пізніше висловлювалися припущення, що угорські чиновники могли бути причетні до вбивства в Сараєво. Однак принципове положення цього проекту – штат як національно-адміністративна одиниця не сприймалася впливовими колами австрійських німців, угорців, поляків, чехів, які твердо виступали за неподільність своїх територій [5, S. 396, 413].

Література:

1. Невлер В. Е. Мадзини и «Молодая Европа». Вопросы истории. 1972. № 4. С.62-77.
2. Чубарьян А. О. Европейская идея в истории. Проблемы войны и мира. Москва : Международные отношения, 1987. 352 с.
3. Popovici Aurel. Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich. Politische Studien zur Lösung der nationalen Fragen und staatsrechtlichen Krisen in Österreich-Ungarn. Leipzig : B. Elischer nachfolger. Leipzig : B. Elischer nachfolger. 1906. P. 427.
4. Айрапетов А. Г. Австро-Венгрия: взгляд историков на реалии многонационального государства. Вестник Тамбовского университета. Серия : Гуманитарные науки. 1996. Вып. 3-4, С. 29-30.
5. Bibi V. Der Zerfall Österreichs. Wien, 1924.

Попсуєнко Л. О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Капустіна Н.Б.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри філософії
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КОМУНІКАТИВНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА : АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ІДЕЙ

Комунікативна філософія базується на понятті комунікації. Комунікація пов'язана як з пізнанням, так і зі ставленням до пізнаного, а також і з дією відповідно до отриманого знання. Тому соціальна комунікація включає в себе інформаційний (раціональний), емоційно-ціннісний (ірраціональний) і праксеологічний

(діяльний) аспекти. Слід зазначити, що комунікація не зводиться до отримання та передачі інформації, окрім різноманітних повідомлень, констатації подій і пізнавальних суджень, тому що існує особливий клас висловлювань, які одночасно виступають діями.

Поняття комунікативної дії вимагає, щоб дійові особи були розглянуті, як суб'єкти, що говорять і слухають, і пов'язані будь-якими відносинами з об'єктивним, соціальним або суб'єктивним світом, і одночасно висувують певні претензії на значущість того, про що вони говорять, думають, у чому вони переконані. Тому ставлення окремих суб'єктів до світу завжди опосередковані та релятивовані можливостями комунікації з іншими людьми, а також їх суперечками і здатністю прийти до згоди. При цьому діюча особа може висувати такі претензії: її висловлювання істинне (*wahr*), воно правильне (*richtig* – легітимно у світлі певного нормативного контексту) або правдоподібне (*wahrhaft* – коли намір мовця адекватно виражено в вислові) [1, с. 84 – 91].

В ситуації комунікативної дії дійсним для координації учасників є зусилля, спрямоване на мовне взаєморозуміння, тобто єднальну силу мови як такої. Основою для комунікації є мова, а метою – взаєморозуміння. Саме комунікативна дія, на думку Ю. Габермаса, робить можливим існування та розвиток соціального ладу, оскільки в ньому містяться структури свідомого самообмеження. Лише комунікативна дія означає, що індивіди використовують структури обмеження мови, що інтерсуб'єктивно приймаються (у сенсі слабкої трансцендентальної необхідності), для того, щоб вийти з егоцентричної позиції цілераціональної спрямованості на власний результат та співвіднести себе з критерієм раціональності, спрямованої на взаєморозуміння [2, с. 304]. Габермас в рамках теорії комунікативної дії виділяє два типи поведінки: комунікативний і стратегічний. Інструментально орієнтована поведінка (стратегічна), що має своєю ціллю не досягнення порозуміння, а задоволення певного інтересу, веде до свідомого або несвідомого обману партнера. При свідомому обмані складається система маніпулювання, а при несвідомому обмані

має місце перекручена комунікація. Наслідки і того, й іншого для суспільства, культури й особистості можуть стати фатальними. У випадку ж поведінки, орієнтованої на комунікацію, складаються впорядковане середовище, стійкі легітимовані міжособистісні відносини [3, с. 163].

Комунікативна філософія сприяє виникненню на початку 90-х років XX століття комунікативної теорії права, в основі якої полягає феноменологія, а її головна ідея – відмова від пошуку об'єктивної істини. Кожен суб'єкт по-своєму сприймає світ, тому головне не вивчення об'єктивної істини, тому що знайти її неможливо, а вивчення того, як суб'єкти сприймають світ. Суб'єкти постійно вступають в спілкування – комунікацію. Для того, щоб спілкування відбулося, необхідно, щоб між суб'єктами виник компроміс в розумінні цього світу. Суб'єкти повинні знаходити щось спільне і очевидне, інакше комунікація не відбудеться.

Р. З. Лівшиц вважає, що право не відноситься ні до яких штучних конструкцій та соціокультурних закономірностей і нерозривно пов'язується з комунікативною природою самої людини (суб'єкта права), право одночасно представляє собою ідею і текст, норму і відношення до права, імперативно-атрибутивні переживання і соціалізовані цінності [4, с. 53]. Відповідно до цієї теорії, право розглядається як сфера людської взаємодії, сфера згоди і компромісу : право – сфера свободи і відповідальності, рівності і справедливості. Право далеко не завжди результат повної згоди, але в ньому завжди присутній мінімум справедливості. За К.-О. Апельм, автором теорії комунікативного співтовариства, Ю. Габермасом, автором теорії комунікативної дії, справедливими є розумні рішення, прийняті з позицій етики дискурсу. Аргументативний дискурс, як вища інстанція суспільного життя, є умовою прийняття всіх розумних рішень. Даний дискурс виявляється можливим, якщо дотримуються його основні процедурні нормативні права і загальна відповідальність всіх можливих партнерів по дискурсу, яка є трансцендентно-прагматичним корелятом ідеї прав людини (природне право) [5, с. 299]. Право народжується на пізнавально-

му рівні, на рівні згоди і сприйняття, і існування права завжди пов'язане з осмисленими правами і обов'язками.

З точки зору комунікативної теорії права, формування права неодмінно передбачає визнання іншого рівним собі на рівні прав і обов'язків. Для Габермаса, держава повинна представляти таку демократично легітимізовану систему права, де всім громадянам буде гарантована їх політична і приватна автономія. Приватна автономія означає свободу дій особистості і гарантію суб'єктивних прав і основних свобод особистості. Суспільна автономія приписує кожній особистості право на участь в будь-якому суспільному дискурсі. Ці дві форми автономії – особиста і суспільна – полягають в основі принципів практичного розуму. Це означає, що легітимними стають тільки ті норми права, які виробляються всіма учасниками процесу дискурсу в результаті консенсусу: «Відповідно до принципу дискурсу, загальнозначущє значення повинні отримувати тільки ті норми, які створюються в процесі згоди всіх потенційних учасників політичного процесу, і тільки в тому випадку, якщо ці учасники беруть участь у раціональних дискурсах» [7].

Саме у Габермаса ми виходимо на поняття ідеальної процедури прийняття рішень, де «ця демократична процедура, яка встановлює внутрішній зв'язок між переговорами, дискурсами самоузгодження і справедливості й обґрунтовує припущення, що при таких умовах досягаються розумні і відповідно чесні результати» [6, с. 392]. Критерієм легітимності правових норм стає їх відповідність комунікативній раціональності, тобто коли вони за-слуговують на вільне визнання з боку кожного члена правового співтовариства. Лише процедура демократизації законотворчості робить можливим реалізацію цієї ідеї. Тому в правовому суспільстві законодавчий процес посідає центральне місце в механізмі соціальної інтеграції. А в основі справедливої правотворчості, тобто такої, що утворює закон, який спрямований на встановлення справедливого суспільства, полягає етичний дискурс толерантності. До цього дискурсу Ю. Габермас ставить такі вимо-

ги: повне духовне розкріпачення людей, участь кожної дорослої людини в обговоренні сутності справедливості. В ході дискусій передбачається виникнення консенсусу, який би відтворював необхідність кооперації. При цьому соціальна умова солідарності виступає тут не як матеріальний критерій реалізації справедливості, а як процедурна умова. Легітимність права, таким чином, залежить від універсальної згоди на це. Це відповідає принципу дискурсу, що згадувався напочатку, відповідно до якого саме такі норми є легітимними, на підставі яких всі, на кого вони можуть поширюватися, мають можливість дійти згоди як учасники розумного дискурсу» [7, с. 138].

Таким чином, комунікативна філософія права вважає, що право народжується в комунікації, а правова реальність має комунікативні підстави. Комунікативна теорія розширює уявлення про досягнення правового суспільства шляхом забезпечення реалізації принципу легітимності, автономії особистості, прав і свобод громадянина, втілення в життя правових смислів, перш за все, ідеї демократії, відповідальності та справедливості.

Література:

1. Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації / Пер. з німецької // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С. 84 – 91.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Ю. Габермас // Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 287-324.
3. Капустіна Н.Б. Проблема інтерпретації влади в комунікативній філософії / Н.Б. Капустіна // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Вип. 50. – Одеса: Юрид. л-ра, 2009. – 476 с.
4. Лившиц Р. З. Теория права / Р.З. Лившиц. – М.: Бек, 1994. – 224 с.
5. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления / С.И. Максимов. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
6. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории / Ю. Хабермас. – СПб.: Наука, 2001. – 417 с.
7. Habermas J. Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats / J. Habermas. Frankfurt-on-Main : Suhrkamp, 1992. – 704 s.